

FRANÇOISE GILOT
CARLTON LAKE

ŽILA SOM
S PICASSOM

FRANCOISE GILOT
CARLTON LAKE

**ŽILA SOM
S PICASSOM**

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava 2
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedná redaktorka Zuzana Púčeková
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

Z anglického originálu *Life with Picasso*, ktorý vyšiel
vo vydavateľstve McGraw-Hill, Inc., New York 1964,
preložila Danica Flimelová.

Napriek intenzívnemu úsiliu sa nepodarilo vypátrať autorku prekladu,
prípadne dedičov jej autorských práv. Keď sa tak stane, vydavateľstvo
Slovenský spisovateľ im bezodkladne vyplátí príslušný honorár.

Copyright © 1964 by Françoise Gilot and Carlton Lake
All rights reserved
Cover Image: Françoise Gilot, *Self-Portrait*, 1953
courtesy of the artist

Translation © Danica Flimelová 1968, 2019
Cover Design © Emil Křížka 2019
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2019

ISBN 978-80-220-2166-1

PREDSLOV

Ako mnohí, čo sa zaujímajú predovšetkým o umenie našich čias, dlhé roky som sledoval Picassovu tvorbu a život celkom zblízka. A snažil som sa ho vidieť mnohými očami. Jedny z prvých v Picassových zážitkoch práve tak ako v mojich boli oči Fernande Olivierovej, ktorá bola spoločníčkou Picassovej mladosti v Bateau Lavoir na Montmartri a po mnohých rokoch potom vniesla do môjho domu trpkosladké spomienky na tie dni, keď chodila dávať mojej žene hodiny francúzštiny.

Hádam pred desiatimi-dvanástimi rokmi mi Alice Toklasová opísala svoju nedávnu návštevu u Picassa a Françoise Gilotovej na juhu. Françoise chválila naozaj veľmi vlačne, ale napriek tomu sa jej podarilo presvedčiť ma, že Françoise Gilotová je mimoriadne zaujímavá. Keď som o niekoľko mesiacov videl jednu z jej maliieb na Májovom salóne, môj záujem ešte vzrástol. Prešlo však zopár rokov, kým som sa s ňou zoznámil.

Keď som roku 1956 písal pre The Atlantic Monthly podrobnú štúdiu o Picassovi, hovoril som s Françoise Gilotovou prvý raz. V to popoludnie, dávno predtým, ako sa skončil náš rozhovor, som si uvedomil, že chápe Picassov spôsob myslenia a jeho prácu oveľa hlbšie a pravdivejšie než ktokoľvek, s kým som sa stretol. Za tie roky, čo odvtedy prešli, sme často hovorievali o Picassovi a o maliarstve. Keď sme jedného sychravého januárového dňa desiatovali v Neuilly, zistili sme, že vlastne pracujeme na tejto knihe.

Počas našej spoločnej práce som bol neustále pod dojmom jej rozprávania, ktoré bolo také podrobné, že mohlo potvrdzovať často tak zneužívanú predstavu o „absolútnej pamäti“. Françoise vie presne, čo povedala ona a čo povedal Pablo, pozná každú šľapaj na ceste tých viac ako desiatich rokov, ktoré spolu prežili. Priame citovanie Picassa je presné.

Znova a znova som s ňou sledoval niť mnohých epizód, vždy z iného zorného uhla. Všetky sa zhodovali až do najmenších odtieňov spôsobu vyjadrovania, štýlu a rečových zvrátov – hoci často prešli týždne i mesiace, kým sme sa vrátili k niektorej veci, o ktorej sa zmienila už predtým. Zároveň rozličné názory, ktoré so mnou preberal Picasso do značných detailov v Cannes práve po svojich sedemdesiatych piatych narodeninách a ktoré som vtedy zapísal v jeho prítomnosti, mali vo Françoisiných rozhovoroch so mnou takú istú podobu, pravda, s tým rozdielom, že teraz hovorila Françoise za Pabla.

Ďalšie porovnávanie a kontrolu som robil, ak to bolo možné, podľa listov, ktoré Picasso písal Françoise a ktoré mi sprístupnila spolu so svojím vlastným denníkom z toho obdobia i s mnohými inými dokumentmi – bolo ich za tri veľké škatule –, čo zázračne unikli osudu ostatných osobných vecí v dome na juhu Francúzska roku 1955, pretože boli náhodou v podkrovnej izbičke.

CARLTON LAKE

I. ČASŤ

S Pablom Picassom som sa zoznámila v máji 1943 počas nemeckej okupácie Francúzska. Mala som vtedy dvadsať-jeden rokov a cítila som už, že maľovanie je celým mojim životom. Práve bola u mňa na návšteve moja stará priateľka zo školy Geneviève, ktorá bývala neďaleko Montpellieru na juhu Francúzska a prišla ku mne stráviť mesiac prázdnin. S ňou a s hercom Alainom Cunym som šla raz v stredu na večeru do malej reštaurácie, vtedy hojne navštevovanej maliarmi a spisovateľmi. Volala sa Le Catalan a bola na rue des Grands-Augustins na ľavom brehu neďaleko Katedrály Notre Dame.

Keď sme ta vtedy večer prišli a usadili sa, uvidela som Picassa prvý raz. Sedel pri vedľajšom stole so skupinou priateľov: s neznámym mužom a s dvoma ženami. V jednej z nich som spoznala Marie Laure, vikomtesu z Noailles, majiteľku významnej zbierky obrazov, ktorá je teraz sama tak trochu maliarkou. V tom čase sa ešte nechopila štetca – aspoň nik o tom nevedel –, napísala však malú poetickú knižku s názvom *Babylonská veža*. Mala dlhú, úzku, akosi dekadentne pôsobiacu tvár, orámovanú vyumelkovaným účesom, ktorý mi pripomínal Rigudove portréty Ľudovíta XIV. v Louvri.

Druhá žena, pošepkal mi to Alain Cuny, je Dora Maarová, juhoslovanská fotografka a maliarka, ktorá, ako všetci vedeli, bola od roku 1936 Picassovou družkou. Aj bez nápovede by som ju hneď ľahko spoznala, pretože som poznala Picassovu tvorbu natoľko, aby som zistila, že to je žena, ktorú v mnohých podobách a variantoch znázorňoval *Portrét Dory Maarovej*. Mala peknú oválnu tvár, ale mo-

hutné čeluste, čo ju charakterizovalo takmer na všetkých portrétoch od Picassa. Čierne vlasy mala stiahnuté vzadu do prísneho, strnuto dramatického účesu. Všimla som si jej vznetlivé bronzovozelené oči a štíhle ruky s dlhými špicatými prstami. Hovorila málo, bez akýchkoľvek gest a v jej správaní bolo čosi, čo bolo viac než dôstojnosťou – určitá meravosť. Je to na veľmi výstižný francúzsky výraz: niesla sa ako sviatosť oltárna.

Bola som trochu prekvapená Picassovým zjavom. Moja predstava o ňom sa zakladala na fotografii Mana Raya, ktorú uverejnila umelecká revue *Cahiers d'Art* vo zvláštnom picassovskom čísle roku 1936: tmavé vlasy, veľké blýskavé oči, plecnatý, drsný – krásny živočích. Teraz mu belejúce vlasy a neprítomný pohľad – roztržitý či unudený – dodávali hlbavý orientálny výzor, ktorý mi pripomínal sochu egyptského pisára v Louvri. V jeho pohyboch nebolo však nič meravé ani podobné soche: gestikuloval, vrtel sa a obracal, vstával, nakláňal sa raz dopredu, raz dozadu.

Ako večera pokračovala, všimla som si, že nás Picasso pozoruje a z času na čas sa na nás obracia. Bolo vidieť, že spoznal Cunyho, a robil poznámky, ktoré sme zrejme mali akoby nepočuť. Vždy keď povedal niečo zvlášť zábavné, smial sa viac na nás ako na svojich spoločníkov. Nakoniec vstal a prišiel k nášmu stolu. Priniesol misu čerešní a všetkým nás so silným španielskym prízvukom ponúkal, nazývajúc ich *cerisses*, s jemným dvojitým „s“.

Geneviève bola veľmi pekné dievča francúzsko-katalánskeho pôvodu, ale gréckeho typu, s nosom, ktorý bol priamym predĺžením čela. Pri pohľade na jej hlavu mal Picasso pocit, ako mi neskôr povedal, že ju už maľoval vo svojom ingrešovskom či rímskom období. Geneviève často, ako práve aj v ten večer, zdôrazňovala túto klasickosť tým, že nosila splývavé skladané šaty.

„Nuž, Cuny,“ povedal Picasso, „predstavíte ma svojim priateľkám?“ Cuny nás predstavil a potom povedal: „Fran-

çoise je inteligentná.“ Ukázal na Geneviève: „Táto je zasa krásna. Nevyzerá celkom ako atická socha?“

Picasso pokrčil plecami. „Rozprávate ako herec,“ usúdil. „Ako by ste charakterizovali tú inteligentnú?“

V ten večer som mala zelený turban, ktorý mi zakrýval veľkú časť čela a líc. Na jeho otázku odpovedala Geneviève:

„Françoise je florentská panna,“ vyhlásila.

„Ale nie obyčajná,“ dodal Cuny. „Zosvetštená panna.“ Všetci sa smiali.

„Tým zaujímavejšie, ak nie obyčajná,“ povedal Picasso. „Čo však robia tieto vaše dve utečenkyne z dejín umenia?“

„Sme maliarky,“ vysvetlila Geneviève.

Picasso div nepukol od smiechu. „To je najsmiešnejšie, čo som za celý deň počul. Dievčatá s takýmto výrazom nemôžu byť maliarky.“ Povedala som mu, že Geneviève je v Paríži len na prázdninách a že je žiačkou Maillola v Banyuls a ja, hoci nie som ničou žiačkou, som predsa len maliarka. Naozaj, pokračovala som, práve teraz máme spoločnú výstavu malieb a kresieb v galérii na rue Boissy d'Anglais za place de la Concorde.

Picasso hľadel na nás v predstieranom údive. „Nuž... ja som tiež maliar,“ povedal. „Musíte prísť do môjho ateliéru a pozrieť si niektoré moje maľby.“

„Kedy?“ spýtala som sa.

„Zajtra. Pozajtra. Kedy chcete.“

Porovnali sme si s Geneviève zápisníky. Povedali sme mu, že by sme neprišli zajtra ani pozajtra, ale v pondelok na budúci týždeň. Picasso sa uklonil. „Ako si želáte,“ súhlasil. Všetkým dokola podal ruku, zobral si misu s čerešňami a vrátil sa k svojmu stolu.

Sedeli sme ešte, keď Picasso a jeho priatelia odchádzali. Bol to chladný večer a on mal oblečený hrubý kabátec a baretku. Dora Maarová mala na sebe kožuch s hranatými plecami a topánky, aké počas okupácie nosili mnohé

dievčatá, keď bola koža, ako aj mnohé iné veci vzácné. Mali hrubú drevenú podrážku a vysoké podpätky. S tými vysokými podpätkami, vypchatými plecami a kňazským držaním tela vyzerala ako vznešená Amazonka, prevyšujúc o celú hlavu muža v krátkom teplom kabátci a baskickej baretke.

Nasledujúci pondelok doobeda okolo jedenástej sme sa s Geneviève vyšplhali po tmavom, úzkom točitom schodisku, ukrytom v rohu kameňmi dláždeného dvora na čísle sedem na rue des Grands-Augustins a zaklopali sme na dvere Picassovho bytu. Po krátkom čakaní sa dvere otvorili na dva-tri prsty, len toľko, že sa v nich objavil dlhý špicatý nos Picassovho tajomníka Jaima Sabartésa. Nikdy predtým sme ho nevideli, ale vedeli sme, kto to je. Videli sme reprodukcie kresieb, na ktorých ho Picasso spodobnil, a Cuny nám povedal, že ten, čo nás prijme, bude Sabartés. Podozrievalo sa na nás pozrel a spýtal sa: „Máte dohodnutú návštevu?“ Prikývla som, že máme. Vpustil nás dnu. Pokukoval na nás spoza okuliarov s hrubými sklami a tváril sa ustarostene.

Vošli sme do predizby, v ktorej boli samé rastliny a vtáci, hrdličky a množstvo exotických operencov v prútených klietkach. Rastliny neboli pekné; boli to také jedovatozelené rastliny, aké často vídať v medených hrncoch na vrátniciach, hoci tu boli naaranžované pôvabnejšie a pred vysokým otvoreným oknom vytvárali celkom príjemný efekt. Jednu z týchto rastlín som už pred mesiacom videla na poslednom portréte Dory Maarovej, ktorý bol vystavený napriek nacistickej kliatbe, vyslovenej na Picassove diela, v zastrčenom kúte v galérii Louisy Leirisovej na rue d'Astrog. Bol to nádherný portrét v ružovej a sivej farbe. Pozadie obrazu tvorili kostra práve takého veľkého starodávneho okna, aké som teraz videla, klietka s vtákmi a jedna z tých jedovatých rastlín.

Šli sme za Sabartésom do druhej miestnosti, ktorá bola

veľmi dlhá. Zazrela som niekoľko starých kresieb a stoličiek v štýle Ľudovíta XIII. a na nich porozkladané gitary, mandolíny a iné hudobné nástroje, ktoré podľa môjho dohadu Picassovi zrejme slúžili ako predloha v jeho kubistickom období. Neskôr mi povedal, že ich kúpil až potom, čo už obrazy namaľoval, a teraz si ich tam nechával ako spomienku na svoje kubistické dni. Miestnosť bola veľmi priestranná, ale ležalo tam všetko jedno cez druhé. Dlhý stôl, ktorý sa rozkladal pred nami, a dva dlhé stolárske ponky, jeden vedľa druhého pri stene na pravej strane, boli pokryté hrbami kníh, časopisov, novín, fotografií, klobúkov a rôzneho haraburdia. Na jednom z týchto stolov ležal neopracovaný kus ametystového kryštálu asi vo veľkosti ľudskej hlavy, uprostred neho bola malá, celkom uzatvorená dutina naplnená čímsi ako voda. Na polici pod stolom som zazrela niekoľko poskladaných mužských oblekov a tri či štyri páry starých topánok.

Ako sme prechádzali popri dlhom stole uprostred miestnosti, všimla som si, že Sabartés prešiel okolo ťažkého hnedastého predmetu, ktorý ležal na dlážke pri dverách do ďalšej miestnosti. Keď som sa priblížila, zistila som, že je to bronzový odliatok lebky.

Nasledujúca miestnosť bol ateliér takmer celkom zaplnený sochami. Zbadala som *Muža s ovcou*, teraz už odliateho do bronzu a postaveného na námestí vo Vallauris, vtedy však ešte iba v sadre.

Bolo tam množstvo veľkých ženských hláv, ktoré urobil Picasso v Boisgeloupe roku 1932. Panoval tam divý zmätok, jedno vedľa druhého sa tam povalovali kormidlo z bicykla, zvinuté plátna, španielsky drevený polychrómovaný Kristus z 15. storočia a tajuplná pretiahnutá socha ženy, držiacej v jednej ruke jablko a v druhej ruke niečo, čo vyzeralo ako termofor.

Najohromujúcejšie však bolo žiarivé plátno od Matissa, zátišie azda z roku 1912, s misou pomarančov na ružovom

obruše proti svetloultramarínovému a jasnoružovému pozadiu. Spomenula som si aj na Vuillarda, na Colníka Rousseaua a na Modiglianiho, v tom ateliéri plnom tieňov však podľa mňa svietila žiara Matissových farieb. Nemohla som odolať a zvolala som: „Ach, aký krásny Matisse!“ Sabartés sa obrátil a prísne ma upozornil: „Tu je iba Picasso.“

Ďalším malým točitým schodiskom na vzdialenom konci miestnosti sme vyšli na poschodie Picassovho bytu. Hore boli miestnosti omnoho nižšie. Prešli sme do veľkého ateliéru. Na druhom konci miestnosti som uvidela Picassa obklopeného šiestimi či ôsmimi ľuďmi. Mal oblečene staré nohavice, ktoré mu voľne viseli z bokov, a modro pruhované tričko. Keď nás zbadal, tvár sa mu rozžiarila príjemným úsmevom. Odlúčil sa od skupinky a podišiel k nám. Sabartés zamrmlal niečo o tom, že máme dohodnutú návštevu, a vytratil sa.

„Chcete, aby som vám to tu poukazoval?“ spýtal sa Picasso. Odpovedali sme, že by sme boli veľmi rady. Dúfali sme, že nám ukáže niečo zo svojich obrazov, ale neodvážili sme sa o to požiadať. Zaviedol nás nazad dolu do sochárskeho ateliéru.

„Než som sa sem nasťahoval,“ povedal, „tu dolu bola tkáčska dielňa a hore ateliér jedného herca – Jeana Louisa Barraulta. Tu v tejto miestnosti som maľoval *Guernicu*.“ Usadil sa na jeden zo stolov v štýle Ľudovíta XIII. oproti dvom oknám vedúcim na vnútorný dvor. „Ináč tu ale sotvakedy pracujem. Robil som tu *Muža s ovcou*,“ ukázal na veľkú sadrovú sochu muža držiaceho v náručí ovcu, „ale maľujem hore a na sochách pracujem obyčajne v inom ateliéri, ktorý mám vyššie na tejto istej ulici.“

„To kryté točité schodisko, po ktorom ste sem hore vyšli,“ vravel, „je práve to schodisko, po ktorom sa šplhal mladý maliar v Balzacovom *Neznámom veľdieli*, keď šiel navštíviť starého Pourbusa, Poussinovho priateľa, čo maľo-

val obrazy, ktorým nik nerozumel. Ach, všetko je to tu plné historických a literárnych duchov. Nuž, poďme nazad hore,“ povedal.

Skĺzol zo stola a my sme ho nasledovali po točitom schodisku. Previedol nás cez veľký ateliér popri skupinke ľudí, ktorí si nás ani nevšimli, keď sme prechádzali okolo do malej miestnosti v odľahlom kúte domu.

„Tu robím rytiny,“ povedal. „A pozrite sa sem.“ Podišiel k výlevke a skrútil kohútikom. O chvíľu začala tiecť vriaca voda. „Nie je to ohromné?“ tešil sa. „Napriek tomu, že je vojna, mám teplú vodu. Naozaj,“ dodal, „keď sa vám zachce, môžete sem prísť a dať si horúci kúpeľ.“ Teplá voda nás naozaj zaujímala najmenej, hoci bola v tých časoch vzácna. Pozrela som na Geneviève a želala som si, aby sa už prestal vrtieť okolo tej teplej vody a radšej nám ukázal nejaké obrazy. Namiesto toho nám dal krátky kurz o tom, ako sa robí kolofónia. Pomaly som bola presvedčená, že aj odídeme bez toho, aby sme videli jediný obraz, a nikdy viac už neprídeme, keď nás nakoniec zobral do veľkého ateliéru a začal nám ukazovať obrazy. Pamätám sa, že na jednom bol veselo kikiríkajúci kohút v pestrých farbách s výraznými kontúrami. Ďalší bol z toho istého obdobia, ale veľmi strohý, iba čiernobiely.

Okolo jednej sa skupinka okolo nás rozpadla a všetci začali odchádzať. V ten prvý deň ma najviac zarážalo, že ateliér vyzeral ako chrám akéhosi picassovského náboženstva a všetci prítomní akoby boli do toho náboženstva úplne pohrúžení – všetci okrem toho jedného, na ktorého sa vzťahovalo. On sa tváril, že to všetko síce pripúšťa, ale nevenuje tomu ani najmenšiu pozornosť, akoby sa snažil dať nám najavo, že netúži byť ústrednou postavou kultu.

Keď sme sa zberali na odchod, Picasso povedal: „Ak chcete prísť znova, rozhodne prídte. Ale ak prídete, netvárite sa ako pútnici do Mekky. Prídte preto, že sa vám páčim, že je pre vás moja spoločnosť zaujímavá a preto, že

sa chcete jednoducho so mnou priamo stýkať. Ak chcete vidieť iba moje obrazy, urobíte rovnako dobre, ak si zájdete do múzea.“

Nebrala som túto jeho poznámku príliš vážne. Po prvé, v tom čase nebolo v parížskych múzeách vidieť takmer žiadne jeho obrazy. Bol na nacistickom zozname proskribovaných maliarov, a preto nemohla nijaká súkromná galéria vystavovať jeho diela otvorene alebo vo väčšom množstve. A maliara neuspokojuje pozeráť si dielo iného maliara len v knihe reprodukcii. Ak teda chcel niekto vidieť z jeho diela viac – tak ako ja –, nemal inú možnosť ako zájsť na rue des Grands-Augustins číslo sedem.

Niekoľko dní po tejto prvej návšteve som šla do galérie, kde sme mali s Geneviève výstavu. Žena, ktorá galériu viedla, mi vzrušene oznámila, že krátko predtým vošiel dnu nižší muž s pichľavými čiernymi očami, v modro-biele pružkovanom námorníckom tričku. Po prvom prekvapení si uvedomila, že to bol Picasso. Pozorne si poprezeral obrazy a potom bez jediného slova odišiel, vykladala. Keď som prišla domov, rozprávala som o tej návšteve Geneviève. Vravela som, že sa bol pravdepodobne pozrieť, aké zlé sú naše obrazy, aby si overil pravdivosť toho, čo nám povedal, keď sa s nami v Le Catalan zoznámil: „Dievčatá s takýmto výrazom nemôžu byť maliarky.“

Geneviève mala na to idealistickejší názor. „Pokladám to za krásny ľudský prejav,“ usúdila. „Znamená to, že sa skutočne zaujíma o prácu mladých umelcov.“

Nepresvedčilo ma to. Cítila som, že to bola v najlepšom prípade zvedavosť. „Chcel jednoducho vidieť, čo v nás je – či vôbec čosi.“

„Ach, si cynická,“ povedala. „Mne sa videl veľmi milý, nezaujaty a prostý.“

Vravela som jej, že sa hádam chcel zdať prostým, ale ja som hľadala do tých jeho očí a videla som tam niečo celkom iné. Nezastrašilo ma to však. V skutočnosti mi to prá-

ve dodalo chuť ísť ta znova. Vyčkala som asi týždeň a potom som vedno s Geneviève znova zašla na rue des Grands-Augustins. Samozrejme, opäť nám otvoril Sabartés a vystrčil hlavu ako malá líška. Tentoraz nás vpustil bez reči.

Zo svojej prvej návštevy sme si pamätali veľmi príjemnú vstupnú miestnosť s množstvom rastlín a exotických vtákov v prútených klietkach, osvetlených vysokým oknom; rozhodli sme sa, že pridáme trochu farebnosti do tej zelene, a tak sme prišli s kvetníkom cinerárií v náručí. Keď nás Picasso zazrel, rozosmial sa.

„Starým pánom sa kvety nenosia,“ povedal. Potom si všimol, že farba mojich šiat je presne taká ako farba kvetov a naopak. „Badám, že myslíte na všetko,“ utrúsil. Postrčila som pred seba Geneviève. „Tu je krása nasledovaná inteligenciou,“ pripomenula som mu.

Pozorne si nás poprezeral a potom povedal: „To sa ešte ukáže. Čo vidím teraz, sú jednoducho dva rozdielne štýly: starodávny grécky a štýl Jeana Goujona.“

Keď sme ho navštívili prvý raz, ukázal nám iba niekoľko obrazov. Tentoraz to vynahradil. Ukladal ich jeden na druhý, skoro ako lešenie. Na stojane bol obraz, naň položil ďalší, z každej strany ešte po jednom, na tie všetky ešte navršil ďalšie, až to vyzeralo ako skupina výborne vycvičených artistov pri čísle „Ľudská pyramída“. Ako som neskôr zistila, aranžoval ich takto skoro každý deň. Akýmsi zázrakom sa vždy udržali na kope, no len čo sa ich dotkol niekto iný, s rachotom popadali. V to ráno sme videli kohúty, bufet v Le Catalan s čerešňami na hnedom, čiernom a bielom pozadí, malé zátišia, niektoré s citrónom a viaceré s pohármi, šálkou a kávovou kanvicou alebo s ovocím na kockovanom obruse. Zdalo sa, že sa hrá s farbami, ako vyberal obrazy a hádzal ich hore na lešenie. Bol medzi nimi veľký akt, z troch štvrtín pohľad zozadu, ale tak, že bol zároveň aj pohľadom spredu, v zemitých farbách, veľmi príbuzných palete kubistického obdobia. Boli

tam aj zákutia z Vert Galantu, malého výbežku Île de la Cité blízko Pont-Neuf, so stromami, ktorých každý konár bol vypracovaný z jednotlivých farebných bodov, veľmi podobne, ako to robil van Gogh. Bolo tam i niekoľko matiek s obrovskými deťmi, ktorým siahali hlavy až po samý horný okraj plátna, príbuzné duchu katalánskych primitívnych maliarov.

Mnohé z obrazov, čo nám vtedy ráno ukázal, mali akýsi kuchynský základ – boli na nich králiky stiahnuté z kože či holuby s hrachom –, akoby to boli reflexie na starosti, aké väčšina ľudí prežívala pri zháňaní jedla. Boli tam ďalšie obrazy s párkom prilepeným na spôsob koláže na inak celkom starostlivo komponované pozadie, boli tam portréty žien s klobúkmi, na ktorých boli navrhšené vidličky alebo ryby a iné druhy potravy. Nakoniec nám ukázal niekoľko veľmi deformovaných portrétov Dory Maarovej, ktoré namaloval za posledné dva roky. Myslím, že patria medzi to najkrajšie, čo kedy urobil. Tieto postavy, poväčšine na svetivo bielom pozadí, sú skôr symbolom ľudskej tragédie než obyčajnou deformáciou ženskej tváre, akou sa zdajú na prvý pohľad.

Odzrazu sa rozhodol, že nám už ukázal dosť. Ustúpil od svojej pyramídy. „Videl som vašu výstavu,“ povedal a hľadel pritom na mňa. Nemala som odvahu spýtať sa ho, čo si o nej myslí, a tak som sa iba tvárila prekvapene. „Máte nadanie na kreslenie,“ pokračoval. „Myslím, že by ste mali sústavne pracovať – poctivo – každý deň. Rád by som videl, ako sa vaša práca vyvíja. Dúfam, že mi z času na čas ukážete nejaké veci.“ Potom dodal k Geneviève: „Myslím, že ste v Maillolovi našli správneho učiteľa. Jeden dobrý Katalánc si zaslúži druhého.“

Potom už sotvačo povedal, ale to predpoludnie sa mi hlboko vrylo do pamäti. Odchádzala som z rue des Grands-Augustins veľmi posmelená, ponáhľala som sa vrátiť do ateliéru a dať sa do práce.

Onedlho po tejto druhej návšteve sa Geneviève vrátila na juh. Chcela som ísť na rue des Grands-Augustins sama, ale zdalo sa mi, že je ešte priskoro ukazovať Picassovi nové práce, hoci jeho pozvanie, aby som ho navštívila, kedykoľvek sa mi len bude chcieť, bolo viac ako srdečné.

Musím sa priznať, že som neraz rozmýšľala, či by si ma vôbec všimol, keby ma stretol samu. Keď ma stretával s Geneviève, nachádzal tému, ktorá sa prelínala celou jeho tvorbou a bola obzvlášť výrazná v tridsiatych rokoch: dve ženy, jedna svetlá a druhá tmavá, jedna samá krivka a druhá stelesnenie vlastných vnútorných konfliktov s osobnosťou, ktorá presahuje vonkajšiu podobu; jedna z toho druhu žien, ktoré majú v sebe život čisto estetický a plastický, druhá typ, ktorého povaha sa zrkadlí v dramatickom vyjadrení. Keď nás vtedy predpoludním pozoroval, v Geneviève videl verziu formálnej dokonalosti a vo mne, ktorej chýba formálna dokonalosť, hodnotu nepokoja, čo bolo vlastne ozvenou jeho povahy. Som si istá, že si o nás vytvoril takýto obraz. Dokonca i povedal: „Stretávam bytosti, aké som maľoval pred dvadsiatimi rokmi.“ Určite to bola jedna z pôvodných príčin záujmu, ktorý prejavil.

Onedlho po tom, čo som ho znova navštívila, začal veľmi jasne dávať najavo aj inú stránku svojho záujmu o mňa. V jeho dome vždy čakalo niekoľko ľudí, čo ho chceli vidieť; niektorí v dlhej miestnosti na prízemí, kde ich zadržieval Sabartés, iní vo veľkom maliarskom ateliéri o poschodie vyššie. Picasso, ako som čoskoro zbadala, stále hľadal nejaký dôvod, aby ma vylákal do inej miestnosti, kde by bol so mnou chvíľu sám. Po prvý raz, pamätám sa, boli zámienkou akési tuby farieb, ktoré mi chcel dať. Pretože som mala dojem, že je vo veci čosi viac ako farby, spýtala som sa ho, prečo mi ich neprinesie. Sabartés, ktorý nikdy nebol ďaleko, povedal: „Áno, Pablo, mohol by si jej ich priniesť.“

„Prečo?“ spýtal sa Picasso. „Keď jej chcem niečo darovať, môže si dať aspoň tú námahu, že si po to pôjde.“

Raz predpoludním som šla k nemu na bicykli, pretože to bol v tom čase najvýhodnejší spôsob, ako sa niekde dostať. Po ceste začalo pršať a ja som prišla s úplne mokrými vlasmi. „Len sa pozri na to chúďa dievča,“ povedal Picasso Sabartésovi. „Nemôžeme ju takto nechať.“ Vzal ma pod pazuchu. „Poďte so mnou do kúpeľne, vysuším vám vlasy,“ ponúkol sa.

„Pozri, Pablo,“ namietol Sabartés, „hádám by som mal povedať Inès, aby to urobila ona. Spraví to šikovnejšie.“

„Nechaj Inès tam, kde je,“ povedal Picasso. „Má svoju robotu.“ Zaviedol ma do kúpeľne a starostlivo mi vysušil vlasy.

Pravdaže, Picassovi nie vždy takto nahrála situácia. Musel si niečo vymyslieť sám. A tak to nabadúce bol hoci aj špeciálny kresliarsky papier, ktorý objavil v jednom z nespočetných zaprášených kútov ateliéru. Nech už však bola zámienka akákoľvek, bolo jasné, že sa snaží zistiť, do akej miery budem prijímať jeho pozornosti. Vôbec som netúžila poskytovať mu taký či onaký dôvod, aby si niečo namýšľal. Nesmierne ma bavilo pozorovať ho, ako sa to snaží uhádnuť.

Jedného dňa mi navrhol: „Chcem vám ukázať svoje múzeum.“ Zaviedol ma do malej miestnosti vedľa sochárskeho ateliéru. Pri stene po ľavej strane bola sklená vitrína asi meter sedemdesiat dlhá, zo tridsaťpäť centimetrov široká a približne dva a pol metra vysoká. Mala štyri či päť poličiek a bolo v nej množstvo rozličných umeleckých predmetov.

„Toto sú moje poklady.“ Priviedol ma k prostriedku vitríny a ukázal na pozoruhodné drevené chodidlo na jednej z poličiek. „To je Stará ríša,“ povedal. „V tomto chodidle je celý Egypt. Keď mám takýto úlomok, už nepotrebujem celú sochu.“

Na vrchnej polici bolo zoradených zo desať veľmi štíhlych ženských sôch, vysokých asi tridsať až päťdesiat centimetrov, odliatych v bronz. „Vyrezal som ich z dreva roku 1931,“ povedal. „A pozrite sem.“ Veľmi jemne ma postrčil ku kraju vitríny a poklepal na sklo pred skupinou malých kameňov s vyrytými ženskými profilmi, hlavou býka a fauna. „Robil som ich týmto,“ vylovil si z vaku malý vreckový nožík značky Opinel s jednou zakrivenou čepeľou. V inej poličke hneď vedľa drevenej ruky a predlaktia, ktoré zjavne pochádzali z Veľkonočných ostrovov, som si všimla malý plochý kúsok kosti, dlhý asi sedem a pol centimetra. Po celej dĺžke bol pomaľovaný rovnobežnými čiarami, napodobňujúcimi zuby hrebeňa. V prostriedku medzi dvoma radmi „zubov“ bol ozdobný rámček a v ňom dva chrobáky, ktoré zápasili, akoby chceli jeden druhého zhltnúť. Spýtala som sa Picassa, čo to má byť. „To je hrebeň na vši,“ vysvetlil. „Dal by som vám ho, ale nemyslím, že by ste ho potrebovali.“ Hrabol mi prstami do vlasov a rozdeľoval ich pri koreňoch sem a tam. „Nie,“ povedal, „zdá sa, že je to s vami po tejto stránke v poriadku.“

Vrátila som sa späť k prostriedku vitríny. Bol tam odliaťok sochy *Pohár absintu* asi dvanásť centimetrov vysoký, s dierkou vyvrtanou do prednej časti skla a s ozajstnou lyžičkou navrchu, v ktorej bola napodobenina kocky cukru. „Urobil som to dávno predtým, než ste sa narodili,“ povedal. „Pred rokom 1914. Vymodeloval som to z vosku, pridal som k tomu skutočnú lyžičku a šesť kusov som odliat do bronzu a potom som každý ináč pomaľoval. Tu, hľa, toto vás pobaví.“ Chytil ma okolo pliec a bokom sa šinul k inej časti vitríny, ťahajúc ma pritom za sebou. Zbadala som malú zápalkovú škatuľku, na ktorú namaľoval ženskú hlavu v postkubistickom štýle. Spýtala som sa ho, kedy to robil.

„Ach, asi pred dvoma či troma rokmi,“ povedal. „Toto

tiež.“ Ukázal na hrbu cigaretových škatuliek, na ktoré namaloval ženy sediace v kresle. Tri z nich, všimla som si, boli datované rokom 1940. „Vidíte, urobil som ich ako reliéfy, a to tak, že som na rôzne miesta nalepil kúsky lepenky.“ Ukázal na jednu v prostriedku. „Na túto som prišil pruh, ktorý tvorí ústrednú časť torza. Všimnite si vlasy. Sú dosť podobné skutočným vlasom – sú to motúzy. Takéto veci sú podľa mňa niečo medzi sochou a obrazom.“ Všimla som si, že aj kostra stoličky, na ktorej sedela žena s prišitým torzom, bola čiastočne vytvarovaná z poprepletaného motúza.

Pod tým v škatuľkách od cigár bolo niekoľko drobných javísk s hercami povystrihovanými z pomaľovanej lepenky, nie väčšími ako malé zatváracie špendlíky. Najzvláštnejšie však bolo niekoľko reliéfov z rôznorodých surrealisticky nahromadených predmetov – boli tam zápalky, motýľ, detská lodička, listy, halúzky – a všetko bolo posypané pieskom. Každý z reliéfov meral okolo tridsať centimetrov. Opýtala som sa, čo majú znázorňovať. Pokrčil plecami. „Presne to, čo na nich vidno,“ povedal. „Asi pred desiatimi rokmi som vášnivo rád robil takéto veci na vrchnej alebo na spodnej strane malých pláten. Poskladal som kompozície – niektoré z týchto vecí sú ponašované –, natrel som ich glejom a posypal pieskom.“

Prestala som sa pozeráť na pieskom posypané reliéfy a strčila som hlavu do dverí v zadnej stene. Viedli do ďalšej malej miestnosti, plnej rámov. Hneď za nimi bola vystrihnutá fotografia katalánskeho sedliaka v životnej veľkosti, ktorý vyzeral, akoby strážil muzeálne poklady. Stiahla som hlavu späť. Na stene oproti vitríne stál stôl pokrytý nástrojmi. Podišla som k nemu. Picasso ma nasledoval.

„Používam ich pri dokončovaní sôch,“ povedal. Zobral pilník. „Takéto niečo používam stále.“ Hodil ho späť a vzal iný. „Tento je na jemnejšie povrchy.“ Dotýkal sa rad za ra-

dom hoblíkov, klieští, klinec vŕšetkých možných druhov („na rytie do sadry“), kladív a čoraz väčšmi sa ku mne približoval. Keď odložil posledný kus na stôl, odrazu sa obrátil a pobozkal ma rovno na ústa. Nechala som ho. Prekvapene na mňa hľadel.

„Dovolíte mi to?“ spýtal sa. Povedala som mu, že áno – či by som nemala? Zdalo sa, že je šokovaný. „Je to nechutné,“ zamrmal. „Mali ste ma aspoň odstrčiť. Ináč si môžem myslieť, že by som mohol urobiť všetko, čo sa mi zachce.“ Smiala som sa a vyzvala ho, nech skúsi. To ho už úplne vyviedlo z miery. Vedela som veľmi dobre, že nevie, čo by chcel urobiť – a ak aj vie, oberiem ho o všetku odvalu, ak pokojne poviem áno. Vyhlásila som teda: „Som vám k dispozícii.“ Hľadel na mňa podozrievavo a potom sa spýtal: „Ste do mňa zamilovaná?“ Povedala som, že to nemôžem zaručiť, ale že ho mám prinajmenšom rada a že sa pri ňom cítim veľmi príjemne a nevidím dôvod, prečo by sme si mali dopredu stanoviť nejakú hranicu nášho vzťahu. Znova povedal: „Je to nechutné. Ako vás môžem za takýchto podmienok zvädzať? Ak nemienite odporovať, tak to neprichádza do úvahy. Musím si to premyslieť.“ A vyšiel nazad do sochárskeho ateliéru a pripojil sa k ostatným.

O niekoľko dní nadhodil túto otázku podobným spôsobom. Povedala som mu, že nemôžem dopredu nič sľúbiť, ale že to rozhodne môže skúsiť a uvidí. To ho podráždilo. „Začínam mať dojem,“ usúdil, „že napriek svojmu veku máte v týchto veciach množstvo skúseností.“ Povedala som, že nie, naozaj nie. „Potom vám teda nerozumiem,“ priznal. „To, ako sa správate, nemá nijaký zmysel.“ Povedala som, že si nemôžem pomôcť. Je to tak, či to už má zmysel, či nie. Okrem toho som sa ho nebála, nemohla som sa teda správať, akoby som sa ho bála. „Ste pre mňa príliš komplikovaná,“ povedal. Na nejaký čas ho to odradilo.